

Čeští senioři tlustnou a lze jen spekulovat proč



Otázka, v čem se liší chování lidí v České republice od těch, kteří od nás žijí na východ či na západ, je otázkou, kterou si pokládáme denně a která zůstane aktuální i v budoucnosti. Do jaké míry jsme ovlivněni naším historickým spojením s evropským civilizačním okruhem? Co nás na druhou stranu spojuje se zeměmi, které podobně jako my strávily 40 let své existence v potupné roli sovětského satelitu?

Filip Pertold a Jiří Šatava z Národohospodářského ústavu Akademie věd ČR si tuto otázku kladou ve své studii „Obezita v České republice: mezinárodní srovnání s využitím dat z projektu SHARE“ v kontextu chování seniorů (lépe řečeno občanů starších padesáti let) a jejich vztahu k obezitě. Růst obezity se zvyšujícím se věkem není překvapivý, lidé mění svou životosprávu a omezují svoje fyzické i jiné aktivity, což má samozřejmě vliv na riziko obezity. Tento trend je nezpochybnitelný, otázkou je, zda-li v průběhu času slábne (neboť senioři jsou dnes aktivnější než byli, řekněme před deseti lety) nebo jestli zůstává více méně stabilní. Pertoldova a Šatavova studie používá mezinárodní výběrové šetření SHARE (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe), které každé dva roky shromažďuje detailní informace o reprezentativním vzorku osob starších 50 let z řady evropských zemí včetně České republiky. Data, která Pertold a Šatava používají, pak pochází z let 2007, 2011, 2013 a 2015, přičemž osmileté období mezi prvními a posledními sběrem dat umožňuje srovnat vývoj obezity v ČR a v zahraničí v průběhu dostatečně dlouhého období.

Výhoda dat z projektu SHARE spočívá v detailních informacích o pracovní, sociální, zdravotní i rodinné situaci seniorů, což umožňuje zkoumat míru obezity i u jednotlivých skupin, například u seniorů v „kancelářských“ nebo „manuálních“ profesích. Detailní informace dále umožňují testovat, zda se na rozdílech v obezitě nebo růstu obezity v ČR a v Evropě výrazně podílí rozdíly a změny struktury populace seniorů. Pokud by pravděpodobnost, s jakou se senior stane obézním, např. (zcela hypoteticky) souvisela s tím, zda-li pracuje manuálně či v kanceláři a ve dvou zemích by se od začátku do konce sběru dat současně změnila jak míra obezity, tak struktura obyvatelstva ve smyslu zaměstnanosti v kancelářských a manuálních profesích, pak bychom změnu v míře obezity zdůvodnili těmito socioekonomickými charakteristikami a nepotřebovali bychom k jejich vysvětlení žádná národní či kulturní specifika.

Ukončeme ale spekulace a podívejme se, co nám říkají data z projektu SHARE. Analýzu četnosti obezity provádí studie pro respondenty, kterým v době dotazování bylo 50–69 let. Obsahuje tak informace o více jak 117 000 seniorech z 12 evropských zemí. Pro měření obezity využívá její nejběžnější ukazatel,

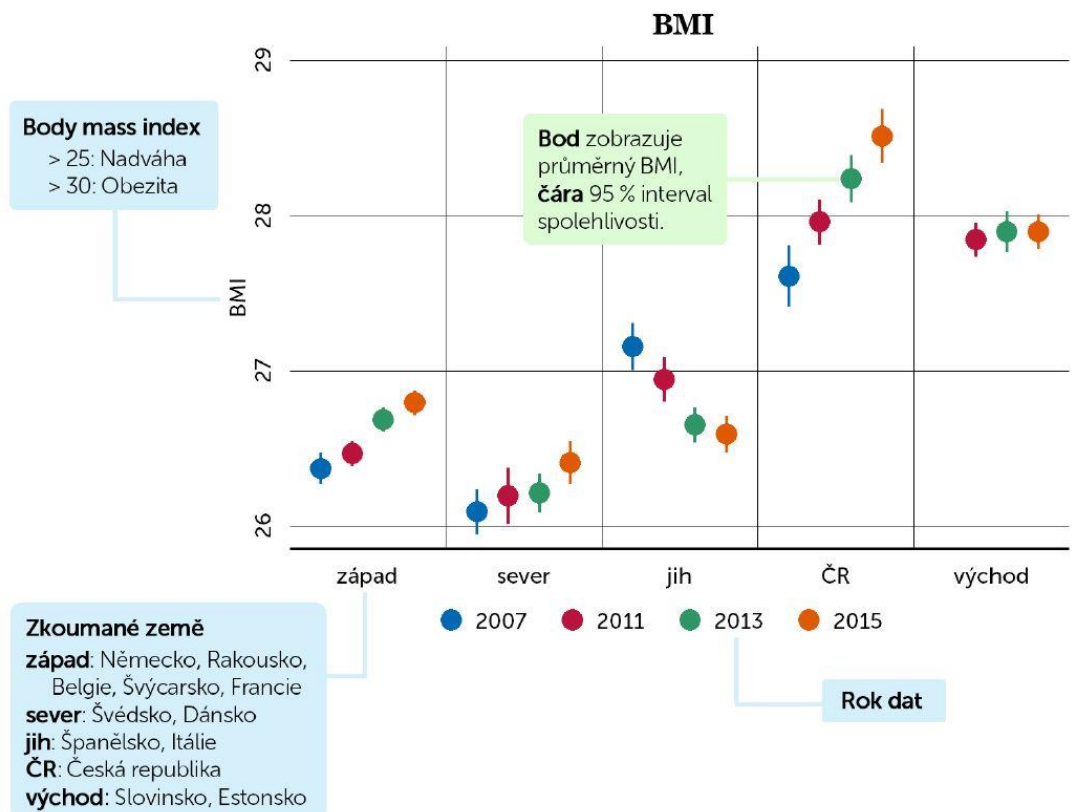
Co je SHARE?

SHARE (Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe) spočívá ve vytvoření celoevropského časosběrného datového souboru zahrnujícího osoby starší 50 let a jejich rodiny.

Mezi hlavní témata tohoto multidisciplinárního výzkumu patří: demografie a rodina; vzdělání; tělesné a duševní zdraví, zdravotní péče a rizika, kognitivní funkce; zaměstnání a důchod, vzájemná pomoc a finance v rodině, bydlení, příjmy a spotřeba domácnosti, majetek; sociální podpora, aktivity, životní historie, kvalita života, perzekuce, očekávání do budoucnosti a další témata.

Výsledkem je unikátní soubor dat poskytující od roku 2006 informace o stavu, historii a vývoji české a evropské společnosti. Data se sbírají každé dva roky, v roce 2017 byl ukončen sběr dat 7. vlny. Pro vědecké účely jsou data k dispozici zdarma.

tedy index tělesné hmotnosti (BMI index), přičemž v dospělosti obezita odpovídá hodnotě BMI 30 a více. Výsledky studie shrnuje následující graf:



Česká republika vykazuje u BMI indexu a obezity významný vzestupný trend, a to jak u mužů, tak u žen. Průměrný index BMI u mužů se během posledního desetiletí zvýšil o více než 1 bod, u žen došlo k nárůstu přibližně o půl bodu. Čeští muži mají v důsledku růstu ve srovnání s jinými skupinami evropských zemí výrazně vyšší BMI a míru obezity. V roce 2015 činila míra obezity u českých mužů 35%; to je téměř dvakrát více než v Itálii a ve Španělsku (jih) a o více než 50 % více než na západě. V roce 2007 přitom byla míra obezity českých mužů podobná jako na východě (cca 23%). Růst BMI indexu se projevil i u žen. Na rozdíl od mužů byly BMI index a míra obezity u žen v roce 2007 nepatrně nižší než na východě a vyšší než na západě, severu i jihu. V roce 2015 byla úroveň BMI indexu a míry obezity s východem (Estonskem a Slovinskem) srovnatelná, respektive nepatrně vyšší. Obezitou trpělo téměř 33 % českých žen, tedy o 15 procentních bodů více žen než v západní Evropě.

Relativně vysoká míra obezity v ČR není překvapivá, nicméně je otázkou, proč dále roste, zejména vidíme-li, že země jako Slovinsko či Estonsko na tom byli v roce 2007 velice podobně jako ČR a podobné růstové tendence nemají. Otázkou je, co tyto rozdíly způsobuje. Rozdíly mohou způsobovat jak rozdíly u srovnatelných seniorů v ČR a zahraničí, tak rozdíly v sociálně-ekonomické struktuře obyvatelstva v jednotlivých zemích. Pomocí sofistikovaných ekonometrických modelů Pertold se Šatavou ukazují, že změny struktury českých seniorů z hlediska vzdělání, zaměstnání, zdravotního stavu, věku apod. růst obezity v Česku vysvětlit nemohou, naopak, čeští senioři tloustnou, jednoduše řečeno, navzdory tomu, že se jejich socioekonomická situace zlepšuje.

Pertoldova a Šatavova studie tak ukazuje, že ne vždy lze pozorované regularity vysvětlit čistě ekonomicky. Nicméně to neznamená, že bychom měli rezignovat na hledání důvodů, proč míra obezity v ČR ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi dramaticky roste. Je třeba jen hledat dál, například je možné, že růst obezity nesouvisí s reálným socioekonomickým statutem, ale s tím, jak se člověk

subjektivně v rámci společnosti cítí – podobnou vazbu dokázali například Maja Adena a Michal Myck mezi sebepercepční vlastního ekonomického statusu a zdravím ve své studii z roku 2014.

Seznam literatury

Maja Adena a Michal Myck, Poverty and transitions in health in later life. Social Science & Medicine, číslo 116, str. 202-210.

Filip Pertold a Jiří Šatava, „Obezita v České republice: mezinárodní srovnání s využitím dat z projektu SHARE.“ Studie IDEA 9 / 2018, ISBN 978-80-7344-466-2 (Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.).

Kontakt a další informace:

Podrobné informace o projektu SHARE, včetně všech publikací a přístupu k datům, jsou na portálu českého projektu <http://share.cerge-ei.cz>.

Tým projektu SHARE v České republice: Radim Boháček, Filip Pertold, Jiří Šatava a Jaroslava Pospíšilová
Národohospodářský ústav České republiky, v.v.i. Politických vězňů 7, 11121 Praha 1
Email: radim.bohacek@cerge-ei.cz